

SL. 1. MICHAEL DUNFORD: SKICA EUROPSKOGA REGIONALNOG RAZVOJA
 FIG. 1 MICHAEL DUNFORD: OUTLINE OF EUROPEAN REGIONAL DEVELOPMENT

SANJA ŠABAN

NESEK, D.O.O.
HR – 10000 ZAGREB, F. ANDRASECA 14

PREGLEDNI ZNANSTVENI ČLANAK

UDK 711-1:330:316.32

TEHNIČKE ZNANOSTI / ARHITEKTURA I URBANIZAM
2.01.02 – URBANIZAM I PROSTORNO PLANIRANJE

ČLANAK PRIMLJEN / PRIHVACEN: 21. 01. 2005. / 30. 03. 2005.

NESEK, D.O.O.
HR – 10000 ZAGREB, F. ANDRASECA 14

SUBJECT REVIEW

UDC 711-1:330:316.32

TECHNICAL SCIENCES / ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING
2.01.02 – URBAN AND PHYSICAL PLANNING

ARTICLE RECEIVED / ACCEPTED: 21. 01. 2005. / 30. 03. 2005.

UTJECAJ PROCESA GLOBALIZACIJE NA PLANIRANJE PROSTORA

INFLUENCE OF GLOBALIZATION ON SPACE PLANNING

GLOBALIZACIJA
GRAD
IDENTITET
URBANI I REGIONALNI RAZVOJ

GLOBALIZATION
CITY
IDENTITY
URBAN AND REGIONAL DEVELOPMENT

Zahvaljujući utjecaju globalizacije i restrukturiranju gradova i regija, pitanja oko urbanoga i regionalnoga razvoja postala su dio stručne, ali i političke rasprave. Globalizacija je prouzročila promjene u ekonomiji gradova i regija, koje su u nekim slučajevima tako radikalne da gradovima i nekim područjima prijete opasnost gubitka identiteta, dok ih, s druge strane, globalna ekonomija prisiljava da se pripreme na nova tržišta i nove političke integracije. Gradovi i regije suočeni su, dakle, s prijetnjom gubitka identiteta, a istodobno i s mogućnošću da izgrade novi.

Owing to the influence of globalization and transformation of the cities and regions, the issues of urban and regional development have become the subject of professional and political debate. Globalization has brought about radical changes in urban and regional economy. Consequently, some cities and regions are, on the one hand, faced with the threat of losing their identity while on the other hand, they are forced to adapt to new markets and new political integrations. Cities and regions are, therefore, faced with the threat of losing their identity but at the same time with a challenge to build up a new one.

UVOD

INTRODUCTION

Proces globalizacije¹ ili opće integracije svijeta počeo je s gospodarskom težnjom za izjednačavanjem tržišta, što bi s razvojnog aspekta značilo manju socijalnu diferencijaciju stanovništva na Zemlji i manje socijalne razlike. Zahvaljujući utjecaju globalizacije i restrukturiranju gradova i regija, pitanja urbanoga i regionalnoga razvoja postala su tema velike političke rasprave. Natjecanje između gradova i regija stvorilo je novu globalnu podjelu rada. Nacionalne granice i kulture ne ograničavaju razvoj velikih korporacija. Na globalnom tržištu kompanije mogu odabrati gdje će locirati svoja sjedišta, a ljudi gdje će živjeti i raditi. Globalizacija promovira standardizaciju na mnogim područjima, uključujući arhitekturu i kulturu prostora. Globalizacija generira nove izazove stvarajući strategiju za urbani i regionalni razvoj. Kako se nositi s izazovima globalnoga doba u kojem je teško ostvariti napredak i održivost, a pritom zadržati svoj identitet i različitost? U raspravi oko strategije razvoja gradova susrećemo se sa dva različita puta razvoja: jedan sadrži uniformnost kao posljedicu gubitka lokalnog identiteta i brisanja lokalne kulture. Drugi pogled naglašava homogenizaciju kao neizbježnu, ali također i autentičnu ekspresiju novih globalnih uvjeta. Promjenom političke slike Europe gradovi su doživjeli dramatične promjene i većina ih poprima jednoobrazne forme. S druge strane, vodeći europski centri razvoja postaju i plodno tlo za društvene isključivosti i proble-

me ugrožavanja okoliša. Stanovnici tih gradova imaju teškoće s povećanjem transporta, izgradnje, stupnja obrazovanja, društvenih potreba, zaposlenja i sl.

Globalizacija je neizbježna. Velika i kontinuirana svjetska ekonomska integracija ima posljedice na sve aspekte urbanoga razvoja. Ali, kako će se ona razvijati i s kojim se posljedicama moraju suočiti europski planeri? Odlučiti kako regenerirati uravnotežen i policentričan razvoj u gradovima i regijama koristeći se posebitostima lokalnoga i regionalnoga karaktera, stručnošću, kreativnošću, vodeći pritom računa o identitetu prostora – to je glavni izazov planerima.

PROCES UNIFIKACIJE PROSTORA

PROCESS OF SPACE UNIFICATION

U proteklim desetljećima brzi razvoj informatičke tehnologije, sveobuhvatni utjecaj masovnih medija i rastući tempo globalizacije proizveli su univerzalnu privlačnost i povećanu potrošnju koja sve više utječe na karakter urbanoga prostora posvuda u svijetu. Tako je Rem Koolhaas u svojoj harvardskoj studiji „The Harvard Design School Guide to Shopping”² napisao da se sve ljudske aktivnosti pretvaraju u kupovanje. Prije se kupovanje (kao aktivnost) događalo u gradu (mjestu), a poslije se grad (kao ideja) počeo događati unutar kupovanja (mjestu). Kako gradovi počinju sve više sličiti jedan drugome, to često navodi na pogrešan zaključak da su se kulturne posebitosti, identiteti i razlike izgubili u procesu globalizacije. Zapravo, oni se nisu izgubili, nego su postali opće prepoznatljivi i dostupni svima.³ Prema Pramoedyju Anantu Toeru:⁴ „Sada cijeli svijet može promatrati djela jedne osobe. I svi ljudi mogu promatrati djela cijelog svijeta.” Odavno u New Yorku, Parizu ili Londonu možemo uživati u kineskoj kuhinji. I kada se pitamo u kojem nam kulturnom kontekstu ona najbolje odgovara, odgovor ne mora biti Kina. Lokalno ne nestaje, samo postaje globalno. Razlike među gradovima postaju razlikama unutar grada. Nastaje globalni grad koji reproducira sve lokalno što nastaje u svim gradovima svijeta. Tako si gradovi počinju međusobno sličiti iako nema grada koji bi služio kao model.

„Suvremeni se svijet odlikuje ubrzanjem kojem je podređena većina procesa. Zanimljivo je da su suvremeni prostori, kao napr. aerodromi, koji utjelovljuju želju za nevjerovatno brzim kretanjem i zahtjev da se odmah bude

¹ Globalizacija dolazi od imenice „globe” koja je ušla u upotrebu u 15. stoljeću (lat.: svijet, globus = okrugao; engl.: globe = kugla, zaobljen oblik, Zemlja, globus).

² KOOLHAAS, 2002.

³ Doprinosa je ovoj tezi i značajan razvoj medija i tehnoloških dostignuća.

na drugom mjestu, osim što su namijenjeni za tranzit i omogućuju nam mnogostruka povezivanja, isto tako i prostori na kojima se gubi vrijeme. Unatoč izobilju putnih vodiča, na aerodromu je najkorisniji osjećaj za snalaženje u prostoru. Prepoznavanje mjesta, utvrđivanje mogućih udaljenosti koje treba prevaliti i razumijevanje putovanja, svodi se na neprestano čitanje putokaza koji putnika vode kroz gotovo identične prostore, kao da se arhitektura proširuje kako mi hodamo. Ova neprekidnost istih prostora dovodi do miješanja različitih aerodroma. Ako uzastopce prijedemo nekoliko pokretnih stuba između letova, osim boje tapisona, modela sjedala ili tipografije natpisa – imamo osjećaj da nismo izašli iz jedne te iste zgrade, s istim dućanima u kojima prodaju odjeću, satove, viski i čokolade, s istim reklamama za automobile ili turističke destinacije – i već smo u Barceloni, Londonu ili Rimu. Ova jednodimenzionalnost stvara jedinstven prostor (uređen uvijek na sličan način), teritorij negeografskog tranzita raspoređenog po globusu, sa svojim zakonitostima i strukturom koja nije u vezi s okolinom i zemljopisno bliskim krajolicima.⁵

Kenneth Frampton⁶ objašnjava da fenomen univerzalizacije rezultira pomanjkanjem znakovitih obilježja i, s vremenom, gubitkom identiteta nekoga društva. Pojava masovne potrošnje utjecala je i na arhitekturu. Suvremenu zgradu u cijelom svijetu u tolikoj mjeri određuje razvijena tehnologija da je postalo nemoguće stvoriti karakterističan, prepoznatljiv oblik tipološke forme koja određuje prepoznatljivu urbanu strukturu, a time utječe na prepoznatljivost grada. To je sve počelo utjecati na stvaranje nekoga mjesta. Visoke

zgrade, koje su bile zaštitni znak industrijskoga razdoblja, projektirane su kao izdvojeni oblici, unistavajući tako sve pokušaje stvaranja mjesta u nekom urbanom okolišu. Frampton je pokušao definirati problem stvaranja lokalnoga i regionalnoga identiteta unutar konteksta univerzalnoga okoliša razvijajući teoriju kritičkoga regionalizma, po kojoj bi kritički regionalizam trebao odgovoriti snagama univerzalizacije. Regionalizam koji upotrebljava modernizam kao svoju osnovu ne može „zadržati” identitet, već – kao što to pokušava kritički regionalizam – treba nastojati stvoriti identitet unutar univerzalnoga okoliša u području njegove homogenosti.

S druge strane, Kevin Lynch, koji je svojim teoretskim radovima značajno pridonio planiranju i oblikovanju grada, u svojoj knjizi „Slika jednog grada”⁷ definira grad kao konstrukciju u prostoru velikih razmjera, a opaža se samo tijekom dugih razdoblja. Pokretni elementi grada, a tu su ljudi sa svojim djelatnostima, toliko su značajni, koliko i njegovi fizički dijelovi. Mi nismo samo obični promatrači spektakla nego i sami sudjelujemo u njemu. Naše opažanje grada najčešće nije neprekidno, već više djelomično i povremeno. Gotovo sva naša osjetila neprekidno su angažirana, pa se slika grada formira od svih tih dojmova i opažanja. No, grad nije samo objekt koji opažaju (a možda i uživaju u njemu) milijuni ljudi vrlo različitih klasa i karaktera, već je on proizvod rada mnogih graditelja koji mu stalno mijenjaju strukturu iz određenih razloga. Grad može po svojim općim obrisima biti povremeno i nepromjenljiv, ali on to nikad nije u svojim pojedinim dijelovima. Rast jednoga grada, kao i njegov oblik, može se držati pod kontrolom samo djelomično. Stoga nije čudno što je vjestina uobličavanja gradova – u smislu osjetilnog uživanja u njima – umjetnost posve odvojena od arhitekture, glazbe ili literature. Lynch je u svojim analizama⁸ upotrijebio sintagmu „osjećaj grada”. Definicija osjećaja, po njemu, temelji se na jasnoj per-

SL. 2. MALMÖ: STARA INDUSTRIJSKA LUKA IZ 1775. SUGERIRA IDENTITET GRADA
FIG. 2 MALMO: OLD INDUSTRIAL PORT FROM 1775 SUGGESTS AN URBAN IDENTITY

SL. 3. MALMÖ: TRANSFORMACIJA LUKE U SVEUČILIŠNI KAMPUS DOVODI I DO MIJENJANJA IDENTITETA GRADA U 21. ST.
FIG. 3 MALMO: A PORT TRANSFORMED INTO A UNIVERSITY CAMPUS CHANGES THE TOWN'S IDENTITY IN THE 21ST C.

4 TOER, 1997.

5 MESTRE; BERCEO, 2003: 67

6 FRAMPTON, 1992.

7 LYNCH, 1974.

8 LYNCH, 1981.

PRILOG 1. POVELJA KOPENHAGEN 2002.

APPENDIX 1 COPENHAGEN CHARTER 2002

1. Konstruktivno iskoristiti sve utjecaje globalizacije, koristeći se pritom lokalnim potencijalima u globalnoj ekonomiji, te ih povezati u strategiju za urbani i regionalni razvoj.
2. Koristiti regionalni i urbani identitet kao temelj za prilagodbu na globalne promjene i procese, interpretirati i registrirati sva značajna obilježja okoliša, arhitekture te društvenih i kulturnih potencijala u regiji odnosno gradu.
3. Promovirati ulogu gradova u regionalnom razvoju te regionalnu koheziju i policentričnu urbanu mrežu.
4. Koordinirati strategiju za urbani i regionalni razvoj te podržavati odnos između javnoga i privatnoga sektora.
5. Razvoj inovacija i održivih dugoročnih projekata u kojima je regionalni identitet i snaga gradskoga potencijala povezana s regionalnim ovlastima, kreativnošću i kulturom.
6. Ispitati arhitektonsku povijest grada i globalne trendove kako bi oblikovali urbani i regionalni okoliš, zaštitili različitosti i lokalni identitet te razbili monotoniju globalne arhitektonske ekspresije.
7. Revitalizaciju grada ili regije promišljati kao dinamičan proces te iskoristavati lokalne običaje i nove inicijative.
8. Stvarati drukčiji i kreativni životni i radni okoliš u svim urbanim područjima.
9. Povećati integraciju cijele regije da bi se sprijecila društvena isključivost, osiguravši pritom da svatko ima pravo na održivi prijevoz, stanovanje, obrazovanje, zaposlenje i ostale društvene potrebe.
10. Jačati mogućnosti za sudjelovanjem javnosti u raspravama o strategiji urbanoga i regionalnoga razvoja i time ovlastiti lokalne čimbenike da samostalno odlučuju o svomu prostoru i njegovu potencijalu.

cepcije i identifikacije gradske forme. „Osjećaj” se može analizirati samo kroz odnos pojedinca i mjesta, pa time nije ovisan samo o kvaliteti urbane forme nego i o kulturi, temperamentu, statusu i iskustvu promatrača, pa i svrsi promatranja. Prema tome, osjećaj određenoga mjesta izrazito je subjektivan. Lynch smatra da je najelegantniji oblik „osjećaja” – identitet (ili, u užem smislu, „osjećaj mjesta”) raspon do kojeg promatrač prepoznaje ili se sjeća mjesta kao različitoga od svih drugih, dakle – kao živog, ugodnog ili u najmanju ruku osebnog karaktera. Tu kvalitetu često ističu projektanti i planeri. Osjećaj mjesta nije intenzivniji samo zbog specifičnog „oblikovanja prostora”, već su to prostori s kojima smo „familijarni”, koje dobro poznajemo, koji su za nas vrlo jasnog identiteta.

PITANJE IDENTITETA PROSTORA

IDENTITY OF SPACE

Pitanje identiteta prostora od ključnog je značenja za doživljaj (osjećaj) nekoga mjesta u novonastajućem globalnom svijetu. Možemo reći da identitet čini neko mjesto posebnim. Razvojem procesa globalizacije prostorni je identitet postao važan čimbenik u procesu planiranja. S jedne strane, globalizacija je prouzročila promjene u ekonomiji gradova i regija, koje su u nekim slučajevima tako radikalne da gradovi i regije riskiraju da izgube svoj identitet, a s druge strane prisiljava gradove i regije da postanu spremni na nova tržišta i nove političke integracije. Gradovi i regije su, dakle, suočeni s prijetnjom gubitka identiteta, a u isto vrijeme s mogućnošću da dobiju novi.

Zanimljivo je pitanje koje je Paul Recour, francuski filozof, postavio u eseju 1961. godine: „Da li je za neko društvo koje želi biti 'suvremeno' potrebno odbaciti staru kulturnu prošlost, koja je istovremeno i osnova nastanka tog istog društva, odnosno da li je moguće postati suvremen, a ujedno se vratiti svojim izvorima?”⁹

Francuski filozof Maurice Merleau-Ponty shvaća identitet kao nešto što leži ispod površine, smisao koji proizlazi iz različitih individualnih manifestacija.¹⁰ Iza različitosti grada leži jedinstvenost – jedinstveno značenje s kojim se identificiraju stanovnici. Međutim, grad nema jedan, nego više identiteta. To je pitanje percepcije odnosno analitičkog aspekta. Kada govorimo o jednom identitetu, definicija bi mogla biti shvaćena kao znak nostalgije – na takav način identitet kompariramo s našom percepcijom prošlosti.

Kako navodi prof. Marijan Hrzic: Identitet i karakter gradskog prostora i njegova mentalna organizacija u strukturu slike, koja omogućava orijentaciju u prostoru i vremenu, bitni su

za spoznaju grada. Zato i pitanja prepoznavanja i identiteta prostora, njegove „čitljivosti” i integracije u misaonu sliku trebaju biti objekt deskripcije i kodifikacije.¹¹

Prema mišljenju Saskije Sassen,¹² procesima globalizacije i multiplikacijom mreža oblici identiteta sve su manje jednostavna identifikacija s nacionalnom državom. Kako nacionalno mjerilo gubi značenje istodobno s gubitkom glavnih komponenti formalnog autoriteta nacionalne države nad nacionalnim mjerilom, druga mjerila dobivaju stratešku važnost. Među njima je najvažnija kategorija globalnoga grada, zatim globalna tržišta ili regionalne trgovačke zone. Ove promjene mogu se zamijetiti na različitim razinama. Primjerice, većina onoga što bismo još mogli doživjeti kao „lokalno” (poslovna zgrada ili neka institucija u susjedstvu) zapravo je nešto što bi se moglo definirati kao „mikrookoliš s globalnim razmjerom”. Takav je mikrookoliš na više načina lokalizirani entitet, nešto što se može doživjeti kao lokalno, trenutačno ili neposredno.

EKONOMSKA I POLITIČKA RAZINA URBANOGA PROSTORA

ECONOMIC AND POLITICAL LEVEL OF URBAN SPACE

Saskia Sassen definira globalni grad¹³ kao kategoriju koja zahvaća dvije osnovne razine u kojima urbani prostor posjeduje proizvodnu snagu – jedna je ekonomska, a druga politička. Ekonomska je razina vezana za koncentraciju moći i kapitala, dok politička produktivnost proizlazi iz činjenice da globalni grad okuplja najneobičniju mješavinu obespravljenih iz cijeloga svijeta u formi imigranata ili u formi starosjedilaca koji su postali manjine. Dobar dio onoga što je nekad bio javni prostor danas je politički prostor, prostor konfrontacije. Dio definicije javnoga prostora jest i pitanje različitosti jer u njemu se susreću ljudi koji jednostavno nisu kao drugi, što potiče na dijalog i pregovaranje. Javni prostor nije datost, on je postignuće. Politički prostor jest vrsta javnoga prostora, ali nije tip prostora koji imamo u vidu kada govorimo o gradskom javnom prostoru. Naime, kada smo u Londonu ili New Yorku i vidimo financijski distrikt ili korporacijske urede u središtu grada, znamo da je to moć koja nema nikakve veze s nama i da je vjerojatno nikada nećemo dijeliti. U globalnome gradu moramo se početi mijesati s drugim kulturama ili se boriti s njima.

9 MESTRE; BERCEDO, 2003: 67

10 Merleau-Ponty, M.: „Samo osoba može posvjedočiti o istoj emocionalnoj biti svojim gestama, u svom načinu hoda i boji glasa, sve to izražava percepciju koja mi je pala na pamet za vrijeme mog posjeta Parizu – caféi, lica ljudi, jablani duž setalista, obale Seine – samo potvrđuju da je to stvarni stil i stvarno značenje koje Pariz posjeduje.”

11 HRZIC, 1988: 451

INTERNACIONALIZACIJA METODA PLANIRANJA

PLANNING METHODS BECOME INTERNATIONAL

Koncentracija internacionalnoga stila u arhitekturi i internacionalizacija metoda planiranja prijeti uklanjanju svih tragova prošlosti; da sve ima isti karakter; ili da povijesno naslijeđe u suvremenom kontekstu postane nevidljivo. Međutim, grad ne bi trebao skrivati funkcionalne i društvene razlike ispred arhitektonske uniformnosti. Moderni grad, štoviše, pokazuje svoje povijesne slojeve a da istodobno ne bude muzej i čini napore da se uklopi u svoju okolinu fizički i simbolički. On određuje pravila za život u različitim aspektima društva, dok u isto vrijeme suzbija tendencije tržišta za određivanjem izgleda grada. Možemo reći da se moderni grad gradi na lokalnim i sveobuhvatnim dojmovima izvana. Njegovi su stanovnici građani toga grada i stanovnici svijeta.

STRATEGIJE REGIONALNOGA I URBANOGA RAZVOJA

STRATEGIES OF REGIONAL AND URBAN DEVELOPMENT

Sve strategije i programi s prostornim utjecajem na lokalno, regionalno, nacionalno, kao i na Europu u cjelini, utječu na urbani i regionalni razvoj. U budućnosti bi stručnjaci trebali voditi računa o povećanju suradnje i koordinaciji svih segmenata razvoja radi osiguranja kohezije, održivosti i progressa u citavoj Europi. Kako bi spriječili neuravnoteženi razvoj, vodeći europski političari moraju uzeti u obzir procese globalizacije koji utječu na pojedine regije i gradove. Ukoliko integrirani pristup nije primijenjen, pomanjkanje koordinacije između svih slojeva stručnih i upravnih institucija neće rezultirati samo velikom neusklađenosti različitih područja iste regije već i povećanjem jaza između regija Europe, što će dovesti do neusklađenoga razvoja. Budući regionalni zakoni u Europi moraju pridonijeti jačanju uloge gradova kao razvojnih centara, što će koristiti cijeloj regiji i pridonijeti ravnomjernijem europskom razvoju.

Strategija urbanoga i regionalnoga razvoja te njezina primjena moraju biti pomno određene za pojedine korisnike kako bi se razvijala i povećala karakteristična obilježja identiteta

grada ili regije. Interreg, URBAN i drugi EU programi podržavaju regionalni i urbani razvoj te regeneraciju, a progresivne strategije iz tih programa trebaju se koristiti u skladu s nacionalnim ili regionalnim inicijativama. Odgovorne institucije na lokalnom, regionalnom, nacionalnom i europskom planu moraju osigurati održivu i izbalansiranu osnovu za urbanu i regionalnu politiku razvoja te odrediti svoju ulogu u globalnoj ekonomiji. Tu će osnovu lokalna uprava potom ugraditi u posebnu strategiju za svoje područje. Uspostava takvih principa, odnosno osnovnih smjernica razvoja, usvojena je na Konferenciji u Kopenhagenu 2002. godine pod nazivom Povelja Kopenhagen 2002.¹⁴ Cilj je Povelje da potakne planere, stručnjake, istraživače, upravu i druge institucije da sudjeluju u diskusiji o budućnosti urbanoga i regionalnoga razvoja Europe. Poveljom se također namjerava pridonijeti izradi dokumenata koji bi dali prioritet ulozi gradova u osiguravanju kontinuiranih napora za postizanje uravnoteženoga razvoja Europe.

Na Konferenciji Ujedinjenih naroda o ljudskim naseljima HABITAT II, održanoj u Istanbulu od 3. do 14. lipnja 1996. godine, ponovno je naglasena činjenica da su ruralna i urbana područja gospodarski, društveno i ekološki međuovisna, te da su gradovi pokretači rasta koji pridonose razvoju kako ruralnih, tako i urbanih naselja.

O utjecajima procesa globalizacije na razvoj gradova raspravljalo se i na Svjetskoj konferenciji o budućnosti gradova – URBAN 21,¹⁵ gdje su se sastali predstavnici 1000 gradova, vlada i organizacija civilnoga društva iz više od 100 zemalja. Deklaracijom URBAN 21, koja je usvojena na toj konferenciji, iskazana je potreba gradova i regija za zajedničkim djelovanjem u cilju uspostave uravnoteženog odnosa između urbanoga i regionalnoga razvoja, čime bi se pridonijelo zajedničkom djelovanju na tržištu i mogućnostima za uspješniji razvoj.

Zaključak te konferencije bio je u optimističnoj noti: „Ulazimo u urbani milenijum. Gradovi, uvijek motori gospodarskog rasta i inkubatori civilizacije, danas su suočeni s golemim promjenama. Milijuni muškaraca, žena i djece u njima suočeni su s dnevnom borbom za preživljavanje. Možemo li to promijeniti? Možemo li našim ljudima dati nadu u svjetliju budućnost? Vjerujemo da ako osnažimo pozitivne snage obrazovanja i održiv razvitak, globalizaciju i informacijsku tehnologiju, demokraciju i dobru vlast, jačanje uloge žene i civilnog društva, istinski ćemo graditi gradove ljepote, ekološke, gospodarske i društvene pravde.”

PRIOLOG 2. BERLINSKA DEKLARACIJA O BUDUĆNOSTI GRADOVA – URBAN 21

APPENDIX 2 BERLIN DECLARATION ON THE FUTURE DEVELOPMENT OF CITIES – URBAN 21

1. Gradovi i druge razine vlade trebali bi prihvatiti djelotvorne urbane politike i procese planiranja koji integriraju socijalne, gospodarske, okolišne i prostorne aspekte razvitka, priznajući međuovisnost između grada i regije te između gradskih, ruralnih i slobodnih (divljina) područja.
2. Gradovi bi trebali nastojati ublažiti siromaštvo i zadovoljiti temeljne potrebe svojih građana unapređivanjem gospodarskih mogućnosti i omogućavanjem zajedničkih akcija.
3. Gradovi bi trebali prihvatiti društvene politike i mjere koje će voditi smanjenju nasilja i kriminala.
4. Gradovi bi trebali iskoristiti informacijske i komunikacijske tehnologije te unaprijediti doživotno obrazovanje svih svojih građana kako bi postali gradovi za učenje i postigli globalnu konkurentnost.
5. Gradovi bi trebali unaprijediti korištenje okolišno pogodnih tehnologija i materijala, uključujući obnovljive izvore energije i veću efikasnost u korištenju prirodnih izvora.
6. Gradovi bi trebali težiti unapređenju lokalnoga gospodarskog razvitka, uključujući prepoznavanje uloge neformalnoga sektora i integriranje neformalnoga u formalno gospodarstvo.
7. Gradovi bi trebali, u suradnji s drugim razinama vlasti, osigurati poticaje, propise i normative koji će potaknuti privatni sektor da misli globalno, djeluje lokalno, te ne odnosi se prema siromašnima na diskriminirajući način.
8. Gradovi bi trebali, gdje je moguće, razmotriti prihvaćanje i integraciju neformalnih naselja u postojeće urbane strukture i društveni život.
9. Gradovi bi trebali zaštititi svoje graditeljsko naslijeđe i težiti da postanu mjesta gdje umjetnost, kultura, arhitektura i krajobraz donose užitek i inspiraciju građanima.
10. Gradovi bi trebali prihvatiti odgovarajuće planiranje korištenja zemljišta i primjenu mjera sa staljista unapređenja ekonomije, funkcioniranja tržišta zemljišne politike, stambene izgradnje i odgovarajuće infrastrukture.
11. Gradovi bi trebali unaprijediti razvitak odgovarajućega integriranog sustava javnoga prijevoza koji je brz, siguran i dostupan; bolji način korištenja osobnih automobila i poticati korištenje okolišno neskladljivih sredstava prijevoza.
12. Gradovi bi trebali poboljšati kvalitetu života građana između prirodnoga i izgrađenoga okoliša, te poduzeti akcije smanjenja zagađenja zraka, vode, tla i smanjenja buke kako bi povećali kvalitetu života građana.
13. Gradovi bi trebali upravljati sobom i odrediti svoje odnose sa svojim građanima bez diskriminacije, u skladu s principima demokracije i dobre vlasti, s posebnim naglaskom na zaštitu prava žena, mladeži i manjina.
14. Gradovi bi trebali osnovati forume, bilateralna i multilateralna partnerstva za omogućavanje umrežavanja, međusobne pomoći i brzoga sirenja dobrih iskustava.
15. Nevladine organizacije i lokalne organizacije trebale bi biti poticane za puno sudjelovanje u pravednom i održivom razvitku.
16. Privatni sektor, lokalni, nacionalni i međunarodni, trebao bi donijeti pristupačne financijske instrumente i investicije na način da to unaprijedi održivi urbani razvitak.
17. Nacionalne vlasti trebale bi dati velik prioritet politikama urbanoga razvitka u sklopu nacionalnih i regionalnih politika.
18. Nacionalne i regionalne vlasti trebale bi osigurati da gradovi imaju dovoljno snage i izvora da iznesu svoje funkcije i odgovornosti.
19. Svjetska banka, UN Razvojni program, UN Centar za ljudska naselja te druge međunarodne agencije i donatori trebali bi intenzivirati svoju suradnju s gradovima, nevladinim organizacijama u područjima stanovanja, urbanoga razvitka i smanjenja siromaštva.

¹² Saskia Sassen danas je jedna od najaktivnijih i u javnosti najprisutnijih analitičara globalne društvene geografije, najviše se bavi urbanim transformacijama, ali i problematikom identiteta prostora.

¹³ SASSEN, 1991: pass.

¹⁴ Povelja Kopenhagen, 2002.

¹⁵ BDUF, Svjetska konferencija o budućnosti gradova – URBAN 21, Berlin, 4.-6. srpnja 2000.

ZAKLJUČAK

CONCLUSION

U raspravi o zagrebačkom gradskom identitetu, koja se zbivala u vrijeme izrade Generalnog urbanističkog plana (usvojen u srpnju 2003. godine), utvrđeno je da se uspješna nacionalna integracija ne može ostvariti bez primjerena razvitka velikih gradova. Nova politička i gospodarska funkcija Zagreba bitno mijenja njegovo značenje u europskom i svjetskom kontekstu. Komunikacijski se zahtjevi povećavaju pa grad na njih mora odgovoriti i oblikovanjem prostora. Stoga metropol-sko oblikovanje grada, kao uređene fizičke zbilje i kao razvojnoga subjekta, treba posebno poticati, naglašavajući sve jaču vezu s drugim europskim metropolama. Prostorno planiranje i uravnotežena pozornost usmjerena prema različitim životnim uvjetima na svim naseljenim prostorima od ključne su važnosti za sve narode. Zato je potrebno do kraja iskristiti prednost komplementarnih doprinosa i povezanosti između različitih područja, poklanjajući odgovarajuću pozornost njihovim različitim gospodarskim, društvenim i ekološkim zahtjevima. Na kraju ostaje otvoreno pitanje kako će Zagreb u budućem razdoblju, u prostornom i razvojnom smislu, odgovoriti na izazove koje pred njega stavljaju procesi globalizacije.

LITERATURA

BIBLIOGRAPHY

1. CHOAY, F. (1978.), *Urbanizam – utopija i stvarnost*, Građevinska knjiga, Beograd
2. FRAMPTON, K. (1992.), *Teorija kritičkog regionalizma*, Modern Architecture, Thames & Hudson, London
3. HRZIC, M. (1988.), *Percepcijski pristup oblikovanja grada u okviru procesa planiranja*, disertacija, Arhitektonski fakultet
4. JADHAV, R. (2003.), *Regionalizam unutar globalizacije: klasifikacija tipova i okvir za djelovanje*, „Arhitektura”, 52 (215): 38-46, Zagreb
5. KOOLHAAS, R. (2002.), *The Harvard Design School Guide to Shopping*, Harvard Design School Project on the City, Harvard
6. LIM, W. (2003.), *Estetika i kultura postmoderne*, „Arhitektura”, 52 (215): 52-59, Zagreb
7. LYNCH, K. (1974.), *Slika jednog grada*, Građevinska knjiga, Beograd
8. LYNCH, K. (1981.), *A Theory of Good City Form*, Cambridge, MIT Press, Cambridge
9. MESTRE J.; BERCEO I. (2003.), *Prostorno približavanje u dva čina*, „Arhitektura”, 52 (215): 64-68, Zagreb
10. ROGIĆ, I.; DAKIĆ, S. (2000.), *Grad i plan*, Institut „Ivo Pilar”, Zagreb
11. SASSEN, S. (1991.), *The Global City: New York, London, Tokyo*, Princeton University Press, Princeton
12. SASSEN, S. (1998.), *Globalization and Its Discontents: Selected Essays 1984-1998.*, New Press, New York
13. SASSEN, S. (2003.), *Razumijevanje grada u globalnom digitalnom dobu: između topografskog prikaza i oprostorenja projekata moći*, „Arhitektura”, 52 (215): 7-14, Zagreb
14. TOER, PRAMOEDYA ANANT (1997.), *House of Glass*, Penguin, New York

IZVORI

SOURCES

DOKUMENTACIJSKI IZVORI

DOCUMENT SOURCES

1. *** (2000.), Berlin Declaration on the Urban Future (BDUF – Svjetska konferencija o budućnosti gradova), 4.-6. 6., Berlin
2. *** (2001.), Istanbul +5, Declaration on Cities and Other Human Settlements in the New Millennium, Posebno zasjedanje Opće skupštine UN na temu provedbe Habitat Agende, , 6.-8. 6., New York
3. *** (2002.), Urban Identities and Regional Development, Ministry of the Environment (UI&RD), Danska
4. *** (2004.) Governance for Urban Change (GUC), IFHP

IZVORI ILUSTRACIJA

ILLUSTRATION SOURCES

- SL. 1. UI&RD: 17
SL. 2. UI&RD: 77
SL. 3. UI&RD: 75

SAŽETAK

SUMMARY

INFLUENCE OF GLOBALIZATION ON SPACE PLANNING

The globalization process or the universal world integration started with an economic tendency to abolish distinctions among the markets. From a development point of view it would entail less differentiation among people and reduce social stratification. Owing to the influence of globalization and transformation of the cities and regions, the issues of urban and regional development have become the subject of an intense political debate. Global competition among cities and regions created a new global division of labor. The development of large corporations is not hindered by national borders and cultures. On such a global market, the companies are free to select where to establish their bases; people freely choose where they would live and work. All aspects of urban development are influenced by a continuous global economic integration. But in what direction is it heading and what consequences will European urban planners have to face? In the last couple of decades a rapid development of information technology, an overwhelming influence of mass media and an increasing globalization have created a universal attractiveness and an increased consumption which exerts a growing impact on the character of urban space all around the world. International Style in architecture and town planning aims to erase all traces of the past, to impose uniformity and to render the historic heritage in a contemporary context almost invisible.

Kenneth Frampton points out that the very phenomenon of universalization creates an absence of distinctive features and, in the course of time, leads to a lack of identity of a particular society. Mass consumption has influenced architecture as well. Nowadays a modern building anywhere in the world is determined by a highly developed technology to such an extent that it has become impossible

to create a typically recognizable form which would in turn define a recognizable urban structure thus having impact on a recognizable identity of a city. This phenomenon has far-reaching consequences on the creation of a locality. High-rise buildings – once a trademark of the industrial age – were designed as separate forms destroying every attempt to create a locality in an urban environment.

Globalization has brought about inevitable changes in the economy of the cities and regions. In some cases the changes are so radical that the cities and regions are faced with a threat to lose their identity, whereas on the other hand they are forced to adapt to new markets and new political integrations.

However, a city should not hide its functional and social differences behind an architectural uniformity. Indeed, a modern city reveals its historical layers without becoming a museum and tries to become an integral part of its environment both physically and symbolically. It defines rules for living in various aspects of society and at the same time keeps under control market tendencies aimed at defining the appearance of a city. Within the globalization context the identity of space has been given priority in planning. As Saskia Sassen points out, due to globalization and multiplication of networks, the forms of identity cease to be simply identified with the national state. As national scale has declined in importance, other scales grow in importance. Among them the most important category is embodied by a global city followed by global markets or a regional trade zone.

The need for common operation with the aim to develop a well-balanced relationship between urban and regional development becomes increasingly important owing to European integration processes as well as a growing competition between cities. Communication between cities is improved

leading to the common market operations and opportunities for a more successful development. In the future, experts should make an effort to increase mutual cooperation and coordination among all segments of development in order to ensure cohesion, sustainability and progress in the whole of Europe. In order to prevent an unbalanced development, the leading European politicians should take into consideration the globalization processes which influence particular regions and cities. If an integrated approach is not adopted, the lack of coordination among all segments of professional and administrative institutions will not only result in a great disproportion among various areas of the same region, but also in a widening gap among European regions thus leading to an uncoordinated development. The future regional laws in Europe should contribute to a more powerful role of the cities as development centres. This concept will have a beneficial effect on the entire region and contribute to a more harmonized European development.

The strategy of urban and regional development and its application should be carefully drawn up for particular users in order to develop and highlight typical features of urban or regional identity. Interreg, URBAN and other EU programs support regional and urban development and revitalization. Progressive strategies from these programs should be used in accordance with national or regional initiatives.

Physical planning and due consideration given to different living conditions in all inhabited areas are of prime importance for the entire population. It is therefore necessary to make full use of the complementary contributions and mutual links among various areas taking into consideration their different economic, social and ecological requirements.

SANJA ŠABAN

BIOGRAFIJA

BIOGRAPHY

SANJA ŠABAN, dipl.ing.arh., diplomirala je na Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu. Poslijediplomski studij „Graditeljsko nasljeđe” upisala je 1985. godine. Radila je u Ministarstvu zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva kao viša stručna savjetnica te u Gradskom zavodu za prostorno uređenje kao načelnica Odjela za planiranje urbanističkoga razvoja Grada i voditeljica Prostornoga plana Parka prirode Medvednica. Sada je zaposlena u tvrtki Nesek, d.o.o. kao voditeljica Odjela za prostorno planiranje. Sudjelovala je na nekoliko međunarodnih stručnih radionica i znanstvenih skupova.

SANJA ŠABAN, Dipl.Eng.Arch., graduated from the Faculty of Architecture in Zagreb. In 1985 she enrolled in the Post-graduate program in Built Heritage. She was employed in the Ministry of Environmental Protection, Physical Planning and Architecture as a senior counsellor and in the City Institute of Physical Planning as head of the Department of Urban Planning and project manager of Physical Planning of National Park Medvednica. At present she is employed in Nesek, d.o.o. as head of the Department of Physical Planning. She has participated in international workshops and scientific conferences.